

JAHON DINLARINING QIYOSIY TAHLILI

Abdubannonova O'g'ilxon Akramjon qizi

Farg'ona davlat universiteti talabasi

abdubannonovaogilxon@gmail.com

Annotatsiya: *Xristianlik, Yahudiylik va Islom – dunyodagi eng yirik monoteistik (yagona Xudoga ishonuvchi) dinlar sirasiga kiradi. Ularning barchasi Ibrohimiy dinlar deb ataladi, chunki ular bir xil asosiy manbadan – Ibrohim (Ibrohim payg'ambar)ning diniy merosidan kelib chiqqan. Ushbu dinlarning tarixiy rivojlanishi, asosiy aqidaviy tamoyillari va amaliyotlari o'zaro o'xshash bo'lishiga qaramay, bir-biridan muhim farqlar bilan ajralib turadi. Ushbu taqqoslash ilmiy yondashuv asosida diniy matnlar, tarixiy manbalar va zamonaviy diniy tadqiqotlarga tayangan holda olib boriladi.*

Kalit so'zlar: *xristianlik dini, yahudiylik dini, islom dini, diniy matnlar, tarixiy manbalar, zamonaviy din, muqaddas kitoblar, Qur'on, hadis, Injil, Tanax*

Аннотация: *Христианство, иудаизм и ислам – это три крупнейшие монотеистические религии мира (верящие в единого Бога). Все они называются авраамическими религиями, так как происходят из одного и того же источника – религиозного наследия Авраама (пророка Ибрахима). Несмотря на схожесть их исторического развития, основных догматов и религиозных практик, они существенно различаются между собой. Сравнительный анализ проводится на основе научного подхода с использованием религиозных текстов, исторических источников и современных религиоведческих исследований.*

Ключевые слова: *христианство, иудаизм, ислам, религиозные тексты, исторические источники, современная религия, священные книги, Коран, хадис, Евангелие, Танах*

Annotation: *Christianity, Judaism, and Islam are among the world's largest monotheistic religions (believing in one God). They are all referred to as Abrahamic religions because they originate from the same source – the religious legacy of Abraham (Prophet Ibrahim). Although their historical development, core theological principles, and religious practices are similar in some ways, they differ significantly. This comparison is carried out through a scientific approach based on religious texts, historical sources, and modern religious studies.*

Keywords: *Christianity, Judaism, Islam, religious texts, historical sources, modern religion, sacred books, Quran, Hadith, Gospel, Tanakh*

Xristianlik, Yahudiylik va Islom – **Abrahamiy dinlar** deb ataladi. Ular barchasi **Yagona Xudoga ishonish (monoteizm)** g'oyasiga asoslangan. Shuningdek, bu dinlar tarixiy jihatdan bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ko'plab umumiy payg'ambarlar, qadimiy matnlar va diniy qadriyatlarni baham ko'rishadi.

Xristianlik – dunyodagi eng yirik monoteistik dinlardan biri bo'lib, Xudo (Tangri)ga ishonch asosida qurilgan. U Iso Masihning (Isa al-Masih) hayoti, ta'limoti va o'limi atrofida shakllangan. Xristianlikning asosiy e'tiqodi, Iso Masihning Xudoning O'g'li ekanligi va uning odamlarni gunohdan najot topishlari uchun o'z hayotini qurbon qilganidir.

Xristianlik ikki ming yillik tarixga ega bo'lib, u 1-asrda, Iso Masihning o'limidan keyin rivojlanish boshlagan. Xristianlarning asosiy muqaddas kitobi – **Injil**dir. Injil ikkiga bo'linadi: **Eski Ahd** va **Yangi Ahd**. Eski Ahd – Yahudiylarning muqaddas kitobi bo'lib, uning tarkibida tarixiy, diniy va axloqiy qoida va qoidalar mavjud. Yangi Ahd esa Iso Masihning hayoti va ta'limotini o'z ichiga oladi, bunda Iso Masihning xushxabarini va uning o'limi, tirilishi haqida hikoya qilinadi.

Xristianlikning asosiy tamoyillari:

1. **Monoteizm:** Xristianlikda Xudo yagona va abadiydir. Xristianlikda Xudo "Muqaddas Uchlik" (Trinitarizm) sifatida ta'riflanadi, ya'ni Xudo: Ota, O'g'il (Iso Masih) va Ruhul Quddus (Muqaddas Ruh) sifatida uch shaklda mavjud bo'ladi.

2. **Iso Masihning Najoti:** Xristianlar Iso Masihni Xudoning O'g'li va insoniyatning najotkori sifatida qabul qilishadi. Iso Masihning o'limi va tirilishi, xristianlar uchun najot va gunohlardan tozalashning asosiy belgisidir.

3. **E'tiqod va amallar:** Xristianlar Xudoga va Iso Masihga ishonish, uning ta'limotlariga amal qilish va boshqalar bilan mehr-oqibatda yashashga undaydi. Bunga ibodat, mehribonlik, to'g'ri amallar va muqaddas bayramlar kiradi.

4. **Oxirat:** Xristianlar o'limdan keyingi hayotga ishonadilar. Ular jannat va do'zaxni o'limdan keyingi mukofot yoki jazolar sifatida qabul qilishadi. Iso Masihning qaytishi va so'nggi suddan keyin oxiratta abadiy hayotga erishishlari mumkin deb hisoblanadi.

Xristianlikning tarixi va tarqalishi: Xristianlik 1-asrda, Rim imperiyasi hududida, Iso Masih va uning shogirdlari tomonidan targ'ib qilinishga boshlandi. Dastlab, Xristianlik yahudiylar orasida tarqalgan bo'lsa-da, keyinchalik butun Rim imperiyasida keng tarqaldi. 4-asrda Rim imperatori Konstantin I Xristianlikni rasmiy din sifatida qabul qildi. Shundan keyin Xristianlik tez sur'atlarda yoyildi va dunyoning turli burchaklarida yuzlab millionlab tarafdorlarni jamladi.

Xristianlikning diniy amallari:

1. **Namoz (Ibodot):** Xristianlar kundalik ibodatlar orqali Xudo bilan aloqada bo'ladilar. Ular Yaratganga shukronalar aytib, uni ulug'lashadi.

2. **Vaqf (Xayriya ishlari):** Xristianlar boshqalarga yordam berish, ayniqsa, muhtojlarga yordam ko'rsatish orqali Xudoning niyatlarini amalga oshiradilar.

3. **Sakramentlar:** Xristianlikda sakkizta muqaddas amallar mavjud, ular orasida **xushxabarni qabul qilish** (vaftiz) va **Isoning tanasini qabul qilish** (Euxaristiya) muhim hisoblanadi.

Yahudiylar (Yahudi dini) – bu dunyodagi eng qadimiy monoteistik dinlardan biri bo'lib, asosan Yahudi xalqining diniy va madaniy merosiga asoslanadi. Bu dinning asosiy tamoyillari, an'anaviy e'tiqodlari va praktikalari yahudiylar tomonidan Uslubiy Tarix (Tora)da keltirilgan, asosan o'zining tashkiliy va ahloqiy yondashuvlarini olib borgan.

Yahudiylarning asosiy tamoyillari:

1. **Monoteizm:** Yahudiylar faqat bitta Xudo – Yahova (Yahudiylarning ibodat qiladigan Xudosi)ga e'tiqod qiladi. Yahudiylarning bu iymoni, Xudoning birligi va unikaliga ishonchni ifodalaydi.

2. **Tora:** Yahudiylarning muqaddas kitobi Tora bo'lib, u to'rt asr oldin Isroil xalqiga keltirilgan Xudoning buyruqlari va qonunlarini o'z ichiga oladi. Tora o'n ikkita kitobdan iborat bo'lib, ularni "Mishnah" va "Talmud" kabi boshqa diniy asarlar ham izohlaydi.

3. **Mitzvot (Buyruqlar):** Yahudiylar uchun 613 ta muhim buyrug'lar mavjud bo'lib, ularning ba'zilari diniy amaliyotlar, ba'zilari esa axloqiy va ijtimoiy odatlar bilan bog'liq.

4. **Quddus va Masih kutilishi:** Yahudiylar uchun Quddus shahrining muqaddasligi katta ahamiyatga ega. Shuningdek, yahudiylar hali ham kelajakda Masih (qutqaruvchi) kelishini kutadilar, u yahudiy xalqini tinchlikka olib keladi.

5. **Shabbat:** Yahudiylar Shabbat (juma kuni quyosh botishidan shanba kuni quyosh chiqquncha davom etadigan dam olish kuni) katta o'rin tutadi. Bu vaqt davomida diniy amallar bajariladi, oilalar birga vaqt o'tkazadi.

Yahudiylarning tarixi: Yahudiylarning tarixiy ildizlari miloddan avvalgi II ming yillikka borib taqaladi. Ularning avlodi Ibrohim (Ibrahim) va Muso (Musa) kabi diniy shaxslar bilan bog'liq. Musoning Isroil xalqini Misrdan chiqarishi va Yahudiylarning asosiy qonunlarini Tora shaklida berishi diniy tarixda muhim ahamiyatga ega.

Yahudiylar asosiy bayramlari:

- **Pesax (Pasxa):** Misrdan chiqish bayrami, yahudiylar Misrdan ozod bo'lishlarini nishonlaydilar.

- **Rosh Hashanah:** Yangi yil bayrami.

- **Yom Kippur:** Yom Kippur — kechirim so'rash va ro'za tutish kunidir.
- **Sukkot:** Issiq yillik hosil yig'ishdan keyin tabiat bilan bog'lanish bayrami.
- **Hanuka:** Yorug'lik bayrami, milodiy 2-3 asrlarda Yevlilarda muqaddas masjidi qayta tiklash bilan bog'liq.

Islom dini haqida umumiy ma'lumot. Islom — dunyodagi eng katta dinlardan biri bo'lib, taxminan 2 milliarddan ortiq kishining e'tiqodidir. U **VII asrda** Arabiston yarim orolida payg'ambar **Muhammad (s.a.v.)** orqali paydo bo'lgan. Islom so'zi arab tilidan tarjima qilinganda "**tinchlik**" va "**bo'ysunish**" degan ma'noni anglatadi — ya'ni, insonning Allohga to'liq bo'ysunishi orqali tinchlikka erishishidir

Islomning asosiy aqidalari: Islom dini beshta asosiy ustunga tayanadi:

1. **Shahodat** – Allohdan o'zga iloh yo'qligiga va Muhammad (s.a.v.) Uning elchisi ekaniga guvohlik berish.
2. **Namoz (Salot)** – Kuniga 5 mahal farz bo'lgan ibodat.
3. **Ro'za (Sawm)** – Ramazon oyida ro'za tutish.
4. **Zakat** – Boy odamlar o'z molining bir qismini kambag'allarga berishi.
5. **Haj** – Qodir bo'lgan musulmonlarning Makka shahriga borib, haj amalini ado etishi.

Muqaddas kitob: Qur'oni Karim. Islom dini muqaddas kitobi bu **Qur'oni Karim** bo'lib, Alloh tomonidan Jibril (farishta) orqali Muhammad (s.a.v.)ga nozil qilingan. Qur'on 114 suradan iborat bo'lib, har bir sura oyatlardan tashkil topgan.

Muhammad (s.a.v.). Islom dinining oxirgi payg'ambari. U 570-yilda Makka shahrida tug'ilgan va 610-yilda unga vahiy kelgan. Muhammad (s.a.v.) 23 yil davomida risolatni yoygan, 632-yilda vafot etgan.

Islomdagi asosiy mazhablar:

1. **Sunniylar** – musulmonlarning katta qismi ushbu yo'nalishga mansub.
2. **Shialar** – asosan Eron va ba'zi boshqa hududlarda keng tarqalgan.

Islomdagi axloq va qadriyatlar. Islom dini halollik, rostgo'ylik, sabr, mehr-oqibat, saxiylik, ota-onaga hurmat, va muhtojlarga yordam berishni targ'ib qiladi. Islomda odob-axloq juda muhim o'rinda turadi.

Umumiyliklar:

- Uchtalasi **monoteistik**, ya'ni **yagona Xudoga** ishonadi.
- Hammasida **Muso (a.s.), Ibrohim (a.s.)** kabi payg'ambarlar mavjud.
- Har uchala din **axloq, odob, ibodat** va **oxiratga** ishonishni targ'ib qiladi.
- **Quddus** shahrini muqaddas deb bilishadi.

Farqlar:

- **Iso Masih** haqidagi qarashlar: bu eng katta tafovutlardan biri.
- **Muhammad (s.a.v.)** faqat islomda oxirgi payg'ambar deb tan olinadi.

- Najot yo'li: xristianlikda Iso orqali, yahudiylikda qonunlar orqali, islomda esa imon va amallar orqali.

Qiziqarli faktlar: Uchala dinda ham Ibrohim (a.s.) markaziy shaxs sifatida tan olinadi. Quddus shahrida uchala dinning muqaddas joylari bor: Yahudiylar uchun – G'arbiy devor. Xristianlar uchun – Muqaddas Qabr cherkovi. Musulmonlar uchun – Masjid al-Aqso. Uchala din ham oxirat, jin va farishtalar, axloqiy qadriyatlar va duo/ibodat tushunchasini tan oladi.

Ilmiy yondashuvlar – bu biror mavzuni (masalan, din, tarix, jamiyat, tabiat va h.k.) tartibli, asosli, mantiqiy usullar orqali o'rganish yo'llaridir. Ya'ni, bu – muayyan sohada bilim olish, muammo yechish yoki taqqoslashda qo'llaniladigan **metodlar (usullar)** majmuasidir.

Ilmiy yondashuvlarda quyidagi xususiyatlar bo'ladi:

- **Dalil va faktlarga asoslanadi** (shaxsiy fikr emas, tekshirilgan ma'lumotlar).
- **Tahlil va solishtirishga asoslanadi.**
- **Objektiv** (xolis) bo'lishga harakat qilinadi.

Xulosa. Xristianlik, Yahudiylik va Islom – insoniyat tarixidagi eng muhim va keng tarqalgan **monoteistik (yagona Xudoga ishonuvchi)** dinlar bo'lib, ularning har biri o'ziga xos diniy aqidalar, muqaddas matnlar va ibodat shakllariga ega. Ilmiy yondashuvlar orqali bu dinlarni tarixiy, sotsiologik, fenomenologik va taqqoslovchi jihatdan chuqur o'rganish mumkin bo'ladi.

Tarixiy yondashuv ularning paydo bo'lish davrini, rivojlanish bosqichlarini va tarixiy shaxslar rolini tahlil qiladi. **Taqqoslovchi yondashuv** esa ularning o'xshash va farqli jihatlarini aniqlash imkonini beradi, masalan: Xudoga ishonch, payg'ambarlik g'oyasi va oxiratga e'tiqod. **Sotsiologik yondashuv** orqali dinlarning jamiyatdagi o'rni, ijtimoiy institutlar va qadriyatlarga ta'siri o'rganiladi. **Fenomenologik yondashuv** esa dinlarni ichki tajriba sifatida ko'rib, e'tiqod qiluvchining ruhiy dunyosini tahlil qiladi.

Ushbu yondashuvlar orqali bu uch dinning o'zaro bog'liqligi, umumiy ildizlari va o'ziga xos farqlari ilmiy asosda ochib beriladi. Natijada, dinlararo muloqot va tushunishni chuqurlashtirishga xizmat qiladigan bilimlar hosil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasini 2017-2021 yillarda rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili"da amalga oshirishga oid Davlat siyosatini o'rganish bo'yicha ilmiy-uslubiy risola. – Toshkent, 2017.
- 2.. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi" to'g'risidagi farmoni. "Taraqqiyot strategiyasi" markazi Axborot xizmati manbasi ("Taraqqiyot strategiyasi" markazining rasmiy kanali) 2020-yil 15-iyul.
3. Qutbiddinov A. Dinshunoslik. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Mansur A. Islomda diniy bag'rikenglik. – T.: Muslim.uz, 2022.
5. Zohidov Sh. Islom va jamiyat: zamonaviy yondashuvlar. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
6. TIAME jamoasi. Dinshunoslik asoslari. – Toshkent: TIAME nashriyoti, 2021.
7. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2023.
8. O'zbekiston Islom Sivilizatsiyasi markazi. Diniy bag'rikenglik va fuqarolararo totuvlik. – T.: 2021.
9. Al-Qur'on al-Karim. – Ma'nolar tarjimasini: A. Mansur. – Toshkent: Hilol-nashr, 2016.
10. Abduqodirov A. Islomda bag'rikenglikning ijtimoiy ahamiyati.
11. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.